

Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnoga arhiva u Zadru godine 1385. – 1493., sv. 2 (priredio Robert Leljak), Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2019., 350 str.

Knjiga Roberta Leljaka *Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru godine 1385. – 1493., sv. 2* predstavlja kritičko izdanje ovoga izuzetno vrijednoga arhivskog gradiva za poznavanje društvene, gospodarske i kulturne povijesti srednjovjekovne zadarske komune. Djelo je nastavak, odnosno drugi svezak serije *Zadarski inventari i oporuke. Inventaria et testamenta Iaderensia*, koju je Državni arhiv u Zadru otvorio objavljivanjem prvog sveska serije 2006. godine, a koji je znalački priredio isti autor te u kojem su objavljeni inventari za razdoblje 1325. – 1385. godine.

Kao i prvi svezak, knjiga sadrži transkripcije šezdeset inventara, čime se završava izdavanje inventara nastalih do 1493. godine. Svi se ti dokumenti čuvaju u prvom svežnju cjeline *Inventari zadarskih građana arhivskog fonda Općina Zadar (12. st. – 1797.) Državnog arhiva u Zadru* (signatura fonda: HR-DAZD-19). Navedena cjelina nasljednik je serije *Procuraria communis Iadrae* srednjovjekovnog i ranonovovjekovnog arhiva zadarske komune, u kojoj su se, u skladu s odredbama temeljnoga gradskog i komunalnog zakonika, zadarskog statuta (knj. 3, gl. 121), pohranjivali inventari s popisom čitave ostavštine preminulih građana i stanovnika, kao i njihove oporuke, radi zaštite imovine i sprečavanja zlouporaba. Do reorganizacije arhivskih fondova Državnog arhiva u Zadru 2014., te objavljivanja novog vodiča,¹ navedena arhivska skupina nosila je naslov Veličajna općina zadarska (*Magnifica communitas Iadrae*, tal. *Magnificà comunità di Zara*), pod kojim je imenima i bio poznat i navođen u historiografiji, te je taj naziv ušao u naslov i u oba do sada objavljena sveska ovoga dragocjenog izdanja.

Knjiga, prirodno, slijedi strukturu koju je već zacrtao priređivač pri izradi prvog sveska serije te je priređena potpuno u skladu s pravilima suvremenoga kritičkog izdavanja izvora. Svezak otvara kratki Uvod (str. 7 – 8) u kojemu priređivač daje kratke tehničke napomene vezane uz rad na ovom svesku. Uvodu slijedi Prilog: Tablica konkordanca inventara prema broju u izdanju i inventarnom broju (str. 9 – 12) u kojemu se tablično daju brojevi u izdanju, imena osoba o čijem se inventaru radi, datumi započinjanja izrade i predstavljanja inventara te sadašnja signatura u spomenutoj arhivskoj cjelini i stara signatura. Također se u slučaju inventara br. 85 upozorava na njegovo prethodno izdanje. Nakon popisa Znakovi i kratice (str. 13) slijedi glavni dio knjige s objavom samih inventara (br. 61 – 120, str. 15 – 261). Svaki pojedini inventar opremljen je kritičkim aparatom koji sadrži razriješeni da-

1 *Vodič Državnog Arhiva u Zadru, Zadar 2014.*, 131.

tum početka izrade i predstavljanja, kratki hrvatski regest te prijepis dokumenta, pri čemu su određeni precrtani ili nadopunjeni dijelovi dodatno objašnjeni u bilješkama. Tekstu dokumenata slijede detaljna Kazala (Indices): Kazalo osobnih imena odnosno zanimanja ili službi (Index personarum earumque professionum et officiorum, str. 265 – 301), Kazalo mjesta (Index locorum, str. 303 – 310) i Stvarno kazalo (Index rerum, str. 311 – 350). Sva kazala sačinjena su tako da se referiraju na broj inventara, a ne na stranicu knjige i opremljena su brojnim uputnicama ako su pojedine riječi bilježene na različite načine u pojedinim dokumentima. Knjiga je također ukusno grafički opremljena te i vizualno čini skladnu cjelinu s prethodnim sveskom.

Objavljeni inventari u ovom, kao i u prethodnom svesku izuzetno su vrijedan izvor za najrazličitije aspekte društvenog, gospodarskog i kulturnog života te materijalne kulture Zadra i njegova područja u razdoblju razvijenog i kasnog srednjeg vijeka. Vrijedan običaj obvezne izrade inventara i njihova čuvanja u komunalnom arhivu omogućuje nam tako širok i plastičan uvid u onodobni život, iako treba napomenuti da se zapravo radi o izuzetno malo sačuvanih inventara koji su tada izrađeni.² U spisima onodobnih zadarskih bilježnika sačuvani su još neki inventari, od kojih su neki posebno objavljeni,³ kao i stotine oporuka za koje nam inventari nažalost nisu sačuvani. U historiografiji najpoznatiji zadarski srednjovjekovni inventar, onaj zadarskog suknara Mihovila iz 1385., na neki je način dospio u arhiv samostana sv. Marije te se u njemu čuva i danas.⁴

Inventari objavljeni u ovoj seriji zanimljivi su ne samo povjesničarima u užem smislu nego i širokom krugu drugih znanstvenika, od arheologa, povjesničara um-

-
- 2 Broj inventara koji se u ranom novom vijeku (u poblize neodređeno vrijeme) čuvao u ovom fondu ilustriraju najbolje stare signature iz kojih se vidi da je današnji br. 120 tada nosio redni broj 544. Preciznu konkordancu današnjih signatura sa starima vidi u tablicama objavljenima kao prilog uvodu u pojedinim objavljenim svescima (sv. 1, str. 14–15 i sv. 2, str. 9–12). Naravno, već to nije bio ukupan broj inventara sačinjenih u razvijenom i kasnom srednjem vijeku, nego samo njihov manji dio. Prema istraživanjima zadarskih testamenata Zorana Ladića, sačuvano je ili bar poznato postojanje preko 1760 testamenata samo za razdoblje do 1409. godine, za koje se razdoblje u fondu Veličajne općine zadarske nalazi ukupno 97 inventara (odnosno bilo ih je trisetinjak prema starim signaturama). Potpuni popis zadarskih testamenata za razdoblje do 1409. godine vidi u: Zoran LADIĆ, *Last Will: Passport to heaven: urban last wills from late medieval Dalmatia with special attention to the legacies pro remedio animae and ad pias causas*, Zagreb 2012.
  - 3 Vidi, primjerice, Jakov STIPIŠIĆ, Inventar dobara zadarskog patricija Grizogona de Civaellis iz 1384. godine, *Zbornik Historijskog zavoda JA*, 8/1977, 375–410. Nekoliko inventara objavljeno je i u ediciji *Miscellanea*, koju je Državni arhiv u Zadru izdavao od 1949. do 1952.
  - 4 Taj je inventar izuzetan i po važnosti svojih podataka (sadržava, primjerice, najstariji spomen igre šaha u hrvatskoj povijesti te podatak da je suknar Mihovil posjedovao rukopis Danteove Božanstvene komedije), kao i svom opsegu (sadrži 134 ispisana folija, odnosno 267 stranica). Inventar je kao posebnu knjigu objavio Jakov Stipišić (*Inventar dobara Mihovila suknara pokojnog Petra iz godine 1385.*, prir. Jakov STIPIŠIĆ, Zadar 2000.).

jetnosti i materijalne kulture do filologa i povjesničara latinskog, hrvatskog, talijanskog i zadarske varijante dalmatskog jezika. U njima se donosi pregled imovine pojedinog oporučitelja, od one svakodnevne uporabe (obično navođene po rasporedu prostorija u kući, što je moglo biti i izričito navedeno u inventaru) do izuzetnih i vrijednih objekata (slika, knjiga, oružja, luksuznih predmeta, čak i nekih trajnijih i skupljih namirnica). U inventaru su se navodile i nekretnine, ako ih je bilo, kao i pravna dokumentacija (uglavnom bilježničke isprave uključujući i samu oporuku), koju je oporučitelj posjedovao i koja je dokumentirala njegova ili njezina vlasnička prava. Inventare su izrađivali izvršitelji oporuke ili, vrlo rijetko, osobe koje su odredili komunalni sudovi i vlasti u nedostatku oporuke (kako se, primjerice, spominje u inventaru br. 63 ovog sveska), a znatno su varirali po opsegu, sukladno društvenoj i gospodarskoj moći pokojnika odnosno pokojnice. Vrijedno je spomenuti kako su oporuke i inventari jedan od rijetkih dokumenata koje su podjednako sastavljali i muškarci i žene te pripadnici najrazličitijih društvenih slojeva, što im daje posebnu vrijednost kao povijesnim izvorima.

Kako je vidljivo iz spomenutoga, radi se o iznimno slojevitoj, ali i kompliciranoj građi jer su svi spisi pisani različitim rukopisima, a uglavnom ih nisu pisali bilježnici profesionalci nego različite privatne osobe koje se ponekad nisu najbolje snalazile pri obavljanju svog zaduženja te su pisale „govornim” latinskim ili različitim inačicama venecijanskog dijalekta i drugih dijalekata talijanskog jezika. Također, treba spomenuti kako su, za razliku od druge srednjovjekovne bilježničke građe, inventari pisani s vrlo malo formulaičnih izričaja, što ih čini još težim za priređivanje i „dešifriranje” već individualiziranih rukopisa. Tim više treba istaknuti kako je transkripcija dokumenata i njihova znanstvena i stručna obrada (znanstveni aparat uključujući kazala imena, geografskih pojmova i stvari) koju je priređivač Robert Leljak ponudio u ovom izdanju izvršena savjesno i precizno, te izdanje mogu s velikim povjerenjem koristiti povjesničari i svi drugi stručnjaci. U tom smislu, ovo vrijedno izdanje zaista je velik doprinos hrvatskoj znanosti, na kojem treba od srca čestitati samom priređivaču Robertu Leljaku i njegovoj matičnoj ustanovi i izdavaču, Državnom arhivu u Zadru i njegovu ravnatelju Anti Gveriću (ujedno i odgovornom uredniku djela), koji su prepoznali vrijednost knjige i samog projekta i uspješno ga ostvarili. Vrijedno je također spomenuti da je prvi svezak već bitno utjecao na razvoj hrvatske historiografije i srodnih disciplina te poslužio kao temelj izrade doktorskih disertacija, a možemo se nadati da će i ovaj njegov nastavak odigrati istu ulogu, omogućujući daljnje produbljivanje našeg poznavanja i razumijevanja hrvatskog i zadarskog srednjovjekovlja.

Damir Karbić